



บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 5 หัวข้อดังนี้ คือ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม
 - 1.1 ความหมายของลักษณะนิสัยทางสังคม
 - 1.2 ลักษณะนิสัยทางสังคมที่ควรศึกษา
 - 1.3 หลักการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม
 - 1.4 แนวทางในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม
 - 1.5 บทบาทของครูในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม
2. รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา
3. รูปแบบการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมอย่างเป็นระบบ
 - 3.1 หลักการของรูปแบบ
 - 3.2 ลักษณะของรูปแบบ
 - 3.3 วิธีการและกิจกรรมในการสอนและฝึกลักษณะนิสัยทางสังคม
 - 3.4 การประเมินผล

4. แผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

4.1 ความหมายของแผนการจัดประสบการณ์

4.2 กิจกรรมประจำวัน

4.3 แนวการดำเนินกิจกรรมประจำวัน และการประเมินผล

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม

1.1 ความหมายของลักษณะนิสัยทางสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531: 716, 451) ได้ให้ความหมายของคำว่า ลักษณะและนิสัยไว้ดังนี้

ลักษณะ หมายถึง คุณภาพ ประเภท เครื่องแสดงว่าต่างจากสิ่งอื่น

นิสัย หมายถึง ความประพฤติที่เคยชิน

จากความหมายดังกล่าว ลักษณะนิสัย หมายถึง ความประพฤติที่บุคคลปฏิบัติจนเคยชิน และทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากคนอื่น

สำหรับนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่าลักษณะนิสัยไว้ดังนี้

ผุสดี กุฎอินทร์ (2526: 41) กล่าวว่า ลักษณะนิสัย หมายถึงการประพฤติ ปฏิบัติ หรือการแสดงออกของบุคคลที่กระทำอยู่เป็นประจำจนเคยชิน ซึ่งทำให้ต่างออกไปจากบุคคลอื่น ๆ ลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลอาจมีทั้งลักษณะนิสัยที่ดี และไม่ดี

บุษบง ทองอยู่ (2526: 137) มีความเห็นว่า ลักษณะนิสัยคือรูปแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการนี้อาจอยู่ใต้จิตสำนึก ในจิตสำนึก หรือจิตไร้สำนึกก็ได้ สำหรับลักษณะนิสัยที่ติดนั้นจะต้องเป็นรูปแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยไม่ขัดกับสถานการณ์รอบตัว

ส่วนคำว่าสังคมนั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531: 802) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
สังคม หมายถึง การพบปะ เกี่ยวข้อง การอยู่ร่วมกัน

สรุปได้ว่า ลักษณะนิสัยทางสังคมหมายถึงคุณลักษณะที่บุคคลแสดงออกมาทางการประพฤติปฏิบัติ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งอาจจะมีทั้งคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี ฉะนั้นในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมให้แก่เด็กเล็ก จึงต้องมุ่งพัฒนาเฉพาะลักษณะนิสัยที่ดี โดยจะต้องสร้างความประพฤติที่ดีงามให้เกิดขึ้นในตัวเด็กและให้เด็กแสดงออกพฤติกรรมนั้นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเกิดความเคยชินและติดเป็นนิสัย

ดังนั้น การพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กเล็กจึงหมายถึง การปลูกฝังหรือสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก เพื่อให้สามารถประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดีงามและเหมาะสม

1.2 ลักษณะนิสัยทางสังคม

ลักษณะนิสัยทางสังคมประกอบไปด้วยลักษณะต่าง ๆ หลายอย่าง ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้เขียนไว้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ และองค์การ อินทรมพรรย์ (2524: 147) เสนอว่า ลักษณะนิสัยทางสังคมที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กเล็กนั้น คือ

1. กิริยามารยาทเรียบร้อยตามธรรมเนียมไทย
2. สำรวมและควบคุมตนเองได้
3. มีสัมมาคารวะ
4. มั่นใจในตนเอง
5. มีระเบียบวินัย
6. กล้าแสดงออก
7. แก้ไขปัญหาได้

8. มีเหตุผล
9. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้
10. มองโลกในแง่ดี
11. มีสุนทรียภาพ
12. รับผิดชอบ
13. เป็นประชาธิปไตย
14. ซ้าย
15. ประหยัด
16. ซื่อสัตย์
17. เมตตาและเอื้อเฟื้อ

พูนสุข บุญยสวัสดิ์ และคณะ (2523: 1-6) ได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยทางสังคมที่ควรฝึกฝนอบรมให้เด็กเล็กมีพัฒนาการทางลักษณะนิสัยดังต่อไปนี้

1. ซื่อตรง นุดความจริง
2. รักความยุติธรรม
3. รู้หน้าที่และมีความรับผิดชอบ
4. อุตทน ซ้าย
5. รู้จักค่าของเงินไม่สุรุ่ยสุร่าย
6. รักของ รู้จักเก็บของให้เป็นที และรักษาของ
7. รู้จักระมัดระวังตน และรักษาความปลอดภัย
8. รู้จักทำความเคารพ และทักทาย
9. มีเหตุผล และรู้จักพูดแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของตนเอง
10. รู้จักบุญคุณผู้ที่ช่วยเหลือ และหาทางตอบแทน
11. รู้จักยอมรับผลของการกระทำของตนเอง ไม่โทษผู้อื่น
12. ไม่เอาแต่ใจตัวเอง ไม่คิดอาฆาตใคร

13. รู้จักสำรวจและควบคุมตนเองในวาระต่าง ๆ
14. มีความตั้งใจที่จะปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ
15. รู้จักถ่อมตัวและไม่โอ้อวด
16. รู้จักแบ่งเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 28) ได้กล่าวถึงนิสัยที่ดีที่ควรส่งเสริมปลูกฝังให้แก่เด็ก ไว้ในหนังสือคู่มือการอบรมครู พี่เลี้ยงเด็กเล็ก ดังนี้

1. ให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีเหตุผล ไม่ฉุนเฉียว โกรธง่าย มีจิตใจராเริงแจ่มใส ชื่นชมต่อความไพเราะและสิ่งสวยงาม
2. ให้มีใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการให้และการรับ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น
3. ให้รู้จักปรับตัว เข้ากับหมู่คณะได้ กล้าแสดงออก รู้จักเล่นและทำงานร่วมกับหมู่คณะ
4. ให้เด็กรู้จักเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งสอน
5. ให้เด็กซื่อสัตย์ กล้าพูดความจริง ยอมรับผิด
6. ให้มีความกตัญญู เชื่อถือในคำสั่งสอนของศาสนา
7. ให้มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักรับผิดชอบการงานที่ได้รับมอบหมาย
8. ให้รู้จักสิทธิของตนและผู้อื่น
9. ให้เด็กเรียบร้อยอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
10. ให้เด็กรู้จักรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 : 18-20) ได้ระบุลักษณะนิสัยทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นในเด็กเล็กไว้ดังนี้

1. มีสัมมาคารวะ และมารยาททั้งในการพูด การฟัง และปฏิบัติตน
2. รู้จักเชื่อฟังอย่างมีเหตุผล
3. รู้จักกาลเทศะและการรอคอย และความอดกลั้น

4. กล้าหาญและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
5. มีระเบียบวินัยในตนเอง
6. ชื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่พูดปด ไม่ลักขโมย
7. มีความเมตตากรุณามีน้ำใจ รู้จักเสียสละและแบ่งปัน
8. รู้จักให้อภัยและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
9. ยอมรับและเคารพสิทธิของผู้อื่น
10. รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
11. รู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักแพ้ชนะ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
12. รู้จักรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
13. รู้จักและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผู้สื กุฏอินทร์ (2526 : 43) มีความเห็นว่า การพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมให้
แก่เด็กเล็กนั้น ควรเน้นลักษณะนิสัยในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น
2. ความรับผิดชอบ
3. กิริยามารยาทเรียบร้อย มีสัมมาคารวะ และรู้จักใช้วาจาที่เหมาะสม
4. มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง รู้จักแก้ไขปัญหาและกล้าแสดงออก
5. รู้จักทำงานรวมกลุ่มและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้
6. มีระเบียบวินัย
7. ชยัน ชื่อสัตย์ ประหยัด อดทน

ส่วน บุขบง ทงอยู่ (2526 : 138-139) ได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยทางสังคมที่ควรเน้น

ดังนี้

1. กิริยามารยาทเรียบร้อยตามธรรมเนียมไทย
2. ช่วยตนเองได้
3. มีระเบียบวินัย
4. แก้ปัญหาได้
5. มีเหตุผล
6. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือผู้อื่น
7. รู้จักปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตน
8. ชยัน กระฉับกระเฉง
9. ซื่อสัตย์
10. เมตตา เห็นใจผู้อื่น เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว

สำหรับแผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ 2528 : 225-232) ได้ระบุจุดประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะนิสัยทางสังคมไว้ สรุปได้
ดังนี้คือ

1. ให้รู้จักปฏิบัติตนตามระเบียบของโรงเรียน
2. รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
3. รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่
4. รู้จักการปฏิบัติตนต่อบุคคลต่าง ๆ
5. รู้จักมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
6. รู้จักความมีระเบียบวินัย
7. รู้จักมารยาทของสังคมและการปฏิบัติตนตามประเพณีไทย

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาและเอกสารต่าง ๆ ดังกล่าวได้ระบุถึงลักษณะนิสัยทางสังคมที่ควรมุ่งเน้นพัฒนาให้แก่เด็กเล็กไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ว่า ควรจะพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมให้แก่เด็กเล็กในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. มารยาทที่ดีงาม
2. ความมีระเบียบวินัย
3. ความรับผิดชอบ
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
5. ความอดทนในการรอคอย
6. การเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี

1.3 หลักการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม

ผุสดี ภูมิอินทร์ และคณะ (2526 : 45-47) ได้เสนอหลักการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมสำหรับเด็กเล็กไว้ดังนี้

1. การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กจะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ครูจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก เพื่อจะได้จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก แม้ว่าเด็กจะไม่สามารถพัฒนาลักษณะนิสัยต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์แต่เด็กก็สามารถพัฒนาเจตคติที่ดีและมีพฤติกรรมที่ซึ่งถึงการมีลักษณะนิสัยนั้น ๆ ในระดับของเด็กเองเด็กจะเรียนรู้ได้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ขณะที่เด็กเล่นกับเพื่อน ๆ เด็กจะคอย ๆ เรียนรู้เรื่องการผลัดกันเล่นของเล่น กติกาในการเล่น บทบาทในการเล่นตลอดจนการเก็บของเข้าที่อย่างเป็นระเบียบ เป็นต้น
2. การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีต้องอาศัยการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ติดเป็นนิสัย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ ดูแลให้ปฏิบัติจนเคยชิน และตักเตือนหรือหาวิธีแก้ไข โดยทันทีเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เพราะลักษณะนิสัยที่ดีนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยการให้ท่องจำหรือการฝึกเพียงครั้งเดียว

3. การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีควรจะผสมผสานอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กจึงควรมีการสอดแทรกลักษณะนิสัยค่านิยม คุณธรรมต่าง ๆ อย่างผสมกลมกลืนในมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่เด็กจะได้รับตลอดระยะเวลาในช่วงวัยนี้

4. การวางแผนการจัดประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีของเด็กก่อนวัยเรียนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ลักษณะสังคมที่เด็กอยู่ใกล้ชิด ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ความต้องการของเด็ก และพิจารณาปรับกิจกรรมให้เหมาะสมเพื่อพัฒนาเด็ก สำหรับเด็กที่มีปัญหาพิเศษซึ่งอาจมีสาเหตุจากตัวเด็กเองหรือจากสิ่งแวดล้อมจะต้องหาวิถีทางที่เหมาะสมในการช่วยเหลือเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีมโนคติที่ดีเกี่ยวกับตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อสังคมที่เด็กใกล้ชิด และสามารถดำรงชีวิตอยู่ภายในสังคมได้อย่างเป็นสุข

5. ความสำเร็จในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เด็กก่อนวัยเรียนอยู่ที่บทบาทและความร่วมมือของผู้ปกครองและครู เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ผู้ปกครองและครูต้องมีความเข้าใจเด็ก ให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรีตามสมควร ให้กำลังใจและยกย่องชมเชยเด็กเมื่อเด็กแสดงออกซึ่งลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ และจะต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

นอกจากนี้ ประภาพรรณ เอี่ยมสุภานิต (2532 : 727-728) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ครูควรมีความเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. ความสามารถในการเรียนรู้ เด็กเล็กสามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากประสบการณ์ตรง และประสบการณ์ทางอ้อม

1.1 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เป็นการเรียนรู้ที่เด็กได้รับจากสภาพแวดล้อม โดยการกระทำของตนเอง

1.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม เป็นการเรียนรู้ที่เด็กได้รับโดยผ่านตัวแบบ ภายใต้งैอนไซของการได้เห็น และได้ยิน

1.3 การเรียนรู้จากการสังเกต คือ การที่เด็กจะสังเกตสิ่งที่เขาได้พบได้เห็น และลอกเลียนพฤติกรรมที่เขาสนใจ ตัวแบบที่จะทำให้เด็กเกิดความสนใจนั้น จะต้องเป็นตัว

แบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับพฤติกรรมของผู้สังเกต ดังนั้น การนำการเรียนรู้จากการสังเกตมาใช้พัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กเล็กจึงสามารถทำได้ดังนี้

- 1) เลือกตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับลักษณะของเด็ก
- 2) ให้ตัวแบบแสดงลักษณะนิสัยที่ต้องการจะสร้างกับเด็ก
- 3) ในการเสนอตัวแบบ อาจจะเสนอในรูปของตัวแบบจริงหรือละครก็ได้
- 4) เมื่อตัวแบบแสดงลักษณะนิสัยที่ต้องการ จะต้องมีการให้แรงเสริม
- 5) ให้เด็กมีโอกาสเห็นตัวแบบแสดงลักษณะนิสัยที่ต้องการสร้างเสริมบ่อยครั้ง

1.4 การเรียนรู้จากการบอกเล่า เด็กเล็กสามารถที่จะเรียนรู้ได้จากการบอกเล่าของครูหรือการบอกเล่าจากหนังสือต่าง ๆ การเรียนรู้แบบนี้เด็กจะสร้างภาพจำขึ้นในสมองแทนการได้เห็นโดยตรงจากตัวแบบ การที่จะสร้างลักษณะนิสัยโดยการใช้วิธีการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้เด็กฟังนั้น ควรกำหนดให้ตัวละครในเรื่องได้มีโอกาสรับการเสริมแรงทางบวก เมื่อตัวละครแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรจะได้รับรางวัล โทษเมื่อตัวละครนั้นแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

2. ความสนใจ ความสนใจของเด็กสามารถจะนำมาใช้เป็นแรงผลักดันให้เด็กสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้ เช่น

2.1 การที่เราทราบว่าเด็กเล็กมีลักษณะความสนใจร่วมกัน ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมควรจัดให้เด็กที่มีความสนใจในสิ่งเดียวกันเข้าร่วมกลุ่ม และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็กแต่ละกลุ่ม

2.2 เด็กเล็กมีความสนใจชั่วระยะเวลาสั้นๆ จึงไม่ควรจัดกิจกรรมสร้างลักษณะนิสัยให้เกิน 20 นาที/กิจกรรม

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมให้แก่เด็กเล็กนั้น ครูจะต้องคำนึงถึง ธรรมชาติและพัฒนาการด้านต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ ความสนใจ ตลอดจน วุฒิภาวะของเด็ก เพื่อจะได้สามารถจัดกิจกรรมให้แก่เด็กได้อย่างเหมาะสม และจะต้องคอยเอา ใจใส่ให้เด็กได้ฝึกฝนปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

1.4 แนวทางในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม

ผุสดี กุญชรินทร์ และคณะ (2526 : 48-52) กล่าวว่า ลักษณะนิสัยที่ดีของเด็ก เล็กเป็นสิ่งที่สามารถสร้างเสริมได้ในสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาเต็มที่ในทุกๆ ด้าน และได้สรุปแนวการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

การจัดสภาพแวดล้อมด้านสถานที่และเครื่องใช้ต่างๆ ควรให้มีบรรยากาศร่มรื่น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด มีความปลอดภัยและจัดโดยคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็ก เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ และเครื่องใช้ต่าง ๆ ควรให้เป็นระเบียบ ไม่เกะกะ มีลักษณะ หยิบง่ายเก็บง่าย โต๊ะเก้าอี้ควรมีน้ำหนักเบาเคลื่อนย้ายได้ง่าย สะดวกในการทำความสะดวกและ การเปลี่ยนกิจกรรมจากอย่างหนึ่งไปอย่างหนึ่ง โดยอาจให้เด็กเคลื่อนย้ายได้เอง นอกจากนี้ ควรจัดบรรยากาศให้เหมือนกับบ้าน เช่น จัดให้มีมุมบ้าน ซึ่งอาจมีของใช้ เช่น หม้อข้าวหม้อแกง กะทะ ตู๊กตา ผ้าห่ม หมอน เสื้อ ฯลฯ และให้เด็กมีที่เก็บของใช้ส่วนตัว เช่น ช่องใส่ของสิ่งเหล่านี้ มีความสำคัญในการพัฒนาลักษณะนิสัยต่างๆของเด็ก เช่น ความมีระเบียบ ความรับผิดชอบ การรู้จัก ช่วยเหลือตนเอง เป็นต้น

2. การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม ครูอาจจัดได้ 2 แนวทางคือ

2.1 ครูสอนลักษณะนิสัยต่าง ๆ โดยตรง โดยใช้วิธีการสาธิต การบอกกล่าว การแนะนำ การสนทนา การเล่าเรื่องเหตุการณ์หรือนิทาน การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง การ เล่นสมมุติ เล่นละคร ร้องเพลง เป็นต้น

2.2 การสอดแทรกลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์เข้าไปในการจัดประสบการณ์ หรือ กิจกรรมต่าง ๆ ไปว่าครูจะจัดกิจกรรมใดให้เด็ก ควรจะต้องคำนึงว่ากิจกรรมนั้น ๆ ควรจะมีส่วน ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงาม และจะต้องไม่เป็นกิจกรรมที่อาจส่งผลให้เด็กเกิดลักษณะนิสัยที่ไม่พึง ประสงค์

ในการพัฒนาลักษณะนิสัยเด็กเล็กนั้น ครูจะต้องใช้ทั้งสองแนวทางดังกล่าว ประกอบกัน และคอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเพื่อให้เด็กได้ฝึกฝนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น การพัฒนาลักษณะนิสัยของเด็กเล็กจะบรรลุเป้าหมายหรือประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับครูซึ่งจะต้องมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ถ่องแท้

1.5 บทบาทของครูในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 40-41) ได้กล่าว ถึงบทบาทของครู ในคู่มือการอบรมครูที่เลี้ยงเด็กเล็ก สรุปได้ดังนี้

1. ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเห็น เนื่องจากเด็กในวัย 3-6 ปี เป็นวัย ที่ดูดซึมสิ่งแวดล้อม ชอบจดจำเลียนแบบผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ครู ได้ง่าย ฉะนั้นครูจึงต้องเป็น ผู้ที่มีคุณสมบัติและบุคลิกลักษณะที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กได้ หากไม่ครบถ้วนก็ต้องฝึกฝน
2. ต้องแก้ไขเมื่อเด็กทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่ควร
3. ต้องส่งเสริมในสิ่งที่ดี คือ ปฏิบัติจนเป็นนิสัย
4. ฝึกให้เด็กช่วยตัวเอง และอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ และเชื่อฟังผู้ใหญ่

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน(2531: 5-1) ก็ได้กล่าว ถึงบทบาทของครูในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมแก่เด็กไว้ดังนี้คือ

1. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กในเรื่องต่อไปนี้คือ
 - 1.1 มีความขี้มึนแหม่มแจ่มใส
 - 1.2 มีความสุภาพพูดจาเรียบร้อย

1.3 มีความสะอาดและเป็นระเบียบ ครูจะต้องเริ่มต้นวางระเบียบและติดตามดูแลให้เด็กทำตามระเบียบจนเด็กเกิดความเคยชินจนสามารถปฏิบัติได้เอง

2. ช่วยฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตยแก่เด็ก ครูสามารถฝึกความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็กโดยใช้หลักต่อไปนี้

2.1 สนใจและรับฟังความรู้สึกนึกคิดของเด็ก

2.2 แบ่งปันสิ่งของให้แก่เด็กอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

2.3 ฝึกความรับผิดชอบ โดยใช้วิธีการต่อไปนี้

2.3.1 ชักชวนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ข้อตกลงที่จะให้เด็กปฏิบัติไม่ควรมีมากนัก และไม่สุดวิสัยที่เด็กจะทำได้ มิฉะนั้นจะทำให้เด็กทำผิดอยู่เสมอ ในที่สุดก็ไม่พยายามปฏิบัติตามข้อตกลง

2.3.2 มอบหมายงานให้รับผิดชอบ เช่น เก็บของ เล่น เมื่อย เล่น เสรีทุกครั้ง ช่วยกันจัดของในมุมต่าง ๆ คำพูดและสีหน้าท่าทางของครูจะช่วยกระตุ้นให้เด็กเห็นคุณค่าของความรับผิดชอบ และมีกำลังใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย

2.3.3 ให้เด็กรู้ขอบเขตว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใดทำไม่ได้ ข้อตกลงช่วยให้เด็กรู้ขอบเขตการกระทำของตน และความคงเส้นคงวาของครูในการดูแลให้เด็กปฏิบัติตามข้อตกลงจะช่วยให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีความสม่ำเสมอ และด้วยความมั่นใจ

2.3.4 หมุนเวียนให้เด็กมีโอกาสนำและผู้ตาม การให้เด็กทำงานง่าย ๆ เป็นกลุ่ม เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักดูแลกันเอง มีการปรึกษาและช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมาย ครูควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้เด็กทำงานร่วมกัน โดยใช้คำถามกระตุ้น เช่น "กลุ่มของเราจะทำอะไรกัน" "จะทำอย่างไรดี" "ใครช่วยกันทำอะไรบ้าง" "ตกลงกันได้รึยัง" "มีปัญหอะไรไหม" นอกจากนั้นการให้เด็กเล่นเกมผู้นำและผู้ตามก็ช่วยฝึกให้เด็กมีความมั่นใจในการเป็นผู้นำ

2.3.5 การให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น การรู้จักอดใจรอได้ เป็นการช่วยให้เด็กปรับตัวอยู่ในสังคมได้ดี การละเมิดสิทธิผู้อื่นอาจเกิดเพราะไม่รู้จักรอคอย ครูต้องดูแลไม่ให้เด็กแข่งแหวในการรับอาหาร ขนม เข้าแถวส่งงาน และชี้ให้เห็นผลเสียของการขัดแย้งของ

3. ส่งเสริมให้เด็กเล่นและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น เล่นบทบาทสมมติ เล่นบล็อก แสดงความคิดเห็นร่วมกันเป็นกลุ่ม เมื่อพบว่าเด็กปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นไม่ถูกต้อง ครูต้องไต่ถามสาเหตุและตักเตือนเด็ก

2. รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา

ในปี พ.ศ. 2528 รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แชนมณี และคณะ ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยทำให้ได้แนวทางในการสอนและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา คือได้หนังสือคู่มือครูชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2529 คณะผู้วิจัยร่วมกับกองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 10 จังหวัด ๆ ละ 2 โรงเรียน รวม 20 โรงเรียน โดยทดลองเป็นเวลา 1 ปีการศึกษา ซึ่งปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นักเรียนมีพัฒนาการทั้งทางด้านความรู้และทักษะการทำงานกลุ่ม หลังการทดลองใช้รูปแบบดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการทดลองมาปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ทำให้ได้รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา หมายถึงหลักการ โครงสร้าง เนื้อหา วิธีการ กิจกรรม การประเมินผล และสื่อสำเร็จรูปที่ใช้ในการสอน และฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อให้ นักเรียนมีความสามารถในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ คือได้ทั้งผลงานที่ดีรวมทั้งมีความรู้สึกและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ร่วมงาน และหมายความรวมถึงระบบในการนำรูปแบบไปเผยแพร่ใช้

รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. หลักการของรูปแบบฯ
2. ลักษณะของรูปแบบฯ
3. สื่อสำเร็จรูปประกอบรูปแบบ
4. ระบบการใช้รูปแบบฯ

1. หลักการของรูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา หลักการในการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา หมายถึง ทฤษฎี ความรู้ ความเชื่อและประสบการณ์ทางด้านปฏิบัติ ซึ่งใช้เป็นหลักในการคิดค้นหาสาระ และวิธีการในการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งมีดังนี้

ก. หลักการทางด้านทฤษฎี

1.1 ผู้ที่จะสามารถทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 3 อย่างคือ เห็นคุณค่าของการทำงานกลุ่ม มีความรู้ความเข้าใจว่าจะทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพได้อย่างไร และสามารถกระทำได้ตามที่รู้และเข้าใจ ซึ่งหากผู้เรียนมีเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งก็เป็นอาการากที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถภาพในการทำงานกลุ่มที่มีประสิทธิภาพได้ตามต้องการ ดังนั้นการที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะการทำงานกลุ่มที่มีประสิทธิภาพได้นั้น จึงจำเป็นต้องช่วยปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีในการทำงานกลุ่ม สอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องหรือเหมาะสมในเรื่องของการดำเนินงานกลุ่ม และฝึกให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตามที่รู้และเข้าใจอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นทักษะที่ชำนาญ

ข. หลักการทางด้านการปฏิบัติ

1.2 การฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ควร มีลักษณะที่สามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนตามปกติให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อช่วยให้นักเรียนมีโอกาสและเวลาที่จะฝึกได้มาก เนื่องจากการพัฒนาทักษะนั้นจำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนบ่อยๆ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องกัน เพื่อให้เกิดความชำนาญ

1.3 เนื้อหาสาระและวิธีการในการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มที่เหมาะสมนั้นควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่น คือ สามารถสนองความแตกต่างของนักเรียนในโรงเรียนต่างๆได้ เนื่องจากนักเรียนในแต่ละโรงเรียน มีทักษะพื้นฐานในการทำงานกลุ่มแตกต่างกัน

1.4 ในการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่นักเรียน ควรมีการจัดองค์ประกอบต่างๆ อย่างเป็นระบบ เนื่องจากการทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบมีส่วนช่วยทำให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่

1.5 การฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ควร มีลักษณะที่ครูผู้สอนนักเรียนในระดับประถมศึกษาสามารถนำไปใช้

1.6 การฝึกทักษะการทำงานกลุ่มในแต่ละชั้นปี ควร มีลักษณะเบ็ดเสร็จในตัวเอง กล่าวคือ ครูสามารถนำไปใช้สอนและใช้ฝึกในแต่ละชั้น โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการเรียนการสอนในชั้นอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนแต่ละโรงเรียนและครูแต่ละคนมีความพร้อมไม่เหมือนกัน

1.7 การฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่นักเรียน ควร มีลักษณะที่ยืดหยุ่นต่อการนำไปใช้ กล่าวคือ ครูสามารถนำไปใช้ได้หลายลักษณะตามสภาพการณ์ที่เลือกอำนวย ซึ่งจะทำให้การนำไปใช้เป็นไปอย่างกว้างขวางขึ้น

1.8 ในการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่นักเรียน ควรมีการจัดระบบในการนำไปใช้ให้เหมาะสม เพื่อช่วยให้อาจารย์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ลักษณะของรูปแบบวัสดุกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา



ลักษณะของรูปแบบที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับหลักการต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น คือ ชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งสามารถนำไปใช้สอนและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่ นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีส่วนประกอบที่สำคัญๆ คือ

2.1 โครงสร้างเนื้อหา

2.2 วิธีการและกิจกรรม

2.3 การประเมินผล

2.1 โครงสร้างเนื้อหา สำหรับการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่ นักเรียนในระดับประถมศึกษา

การที่นักเรียนจะสามารถทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นนักเรียนจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่จำเป็นในการทำงานร่วมกัน ซึ่งได้แก่บทบาทของผู้นำที่ดี บทบาทของสมาชิกกลุ่มที่ดี และกระบวนการทำงานที่ดีและเมื่อได้รับการฝึกฝนให้ปฏิบัติจนชำนาญ นักเรียนก็จะสามารถทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การที่นักเรียนจะสามารถดำเนินงานกลุ่มและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมนั้น นักเรียนจำเป็นต้องมีคุณสมบัติและทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการรวมกลุ่ม เช่น ทักษะการพูด การฟัง การซักถาม รวมทั้งการมีมโนภาพแห่งตนที่เหมาะสม มีความกล้าในการแสดงออกและมีความมั่นใจในตนเอง ก็จะสามารถช่วยกลุ่มได้ดี ดังนั้นเนื้อหาสาระที่ควรจัดให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา จึงมีดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ควรว่าด้วยการพัฒนาคุณสมบัติและทักษะพื้นฐานในการรวมกลุ่ม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ควรว่าด้วยการเสริมสร้างมโนภาพแห่งตนเพื่อการทำงานกลุ่ม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ควรว่าด้วยการสอนและฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ควรว่าด้วยการสอนและฝึกทักษะการแก้ปัญหา

2.2 วิธีการและกิจกรรมในการสอนและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา

2.2.1 วิธีการ วิธีการที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะการทำงานกลุ่ม ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้นั้น มีดังนี้

- ก. จัดให้มีการสอนเนื้อหาสาระที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานกลุ่มตามที่ต้องการ โดยสอนให้นักเรียนเห็นความสำคัญของคุณค่าของเรื่องนั้น รวมทั้งความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างกระจ่างชัด
- ข. จัดให้มีการฝึกทักษะในเรื่องที่ได้เรียนรู้และเข้าใจโดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นทักษะที่ชำนาญ
- ค. จัดให้มีการฝึกทักษะในเรื่องต่างๆที่ได้เรียนรู้ไปแล้วโดยบูรณาการให้เข้ากับการสอนเนื้อหาวิชาในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆตามหลักสูตรปกติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- ง. เพื่อสนองความต้องการที่แตกต่างกันของนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ จึงควรมีการยืดหยุ่นการสอนและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มได้ โดยครูสามารถเลือกสอนและฝึกทักษะที่นักเรียนของตนขาดมากเป็นพิเศษได้และสามารถยกเว้นหรือลดการสอนและการฝึกทักษะที่นักเรียนของตนมีความชำนาญแล้ว
- จ. ให้มีการจัดการสอนและการฝึกอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดเนื้อหาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน มีการให้คำชี้แจง วางจุดมุ่งหมายและกำหนดแนวคิดให้อย่างชัดเจน มีรายละเอียดของการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวคิดที่วางไว้ รวมทั้งให้มีรายละเอียดเกี่ยวกับสื่อการสอนและการประเมินผลไว้ด้วย
- ฉ. ให้มีการจัดเนื้อหาสาระที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จในตัวเองในแต่ละชั้น โดยให้มีความต่อเนื่องกัน แต่ไม่จำเป็นต้องขึ้นกับกันและกันในลักษณะที่ขาดจากกันไม่ได้

2.2.2 กิจกรรม จะมีลักษณะดังนี้คือ

- ก. กิจกรรมสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนให้นักเรียนเห็นความสำคัญเห็นคุณค่า เกิดการยอมรับในสิ่งที่เรียน รวมทั้งช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการทำงานร่วมกัน

วิธีสอน วิธีการสอนที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมสอนดังกล่าวมีลักษณะ

- (1) ใช้วิธีการสอนแบบอุปมาน (inductive method) เป็นหลัก
- (2) ให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่

จะทำได้

- (3) ใช้วิธีสอนหลายวิธีเพื่อช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์
- (4) เน้นการวิเคราะห์และการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนใช้ความคิด

และเกิดการเรียนรู้

สำหรับกระบวนการในการสอนมี 5 ขั้นตอนคือ ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม
ขั้นอภิปราย ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล

ข. กิจกรรมฝึก มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ฝึกให้นักเรียนทำได้ตามความรู้
ความเข้าใจที่ได้เรียนไปแล้วในกิจกรรมสอน โดยวิธีการฝึกยึดหลักดังนี้คือ

- 1) ฝึกโดยบูรณาการสอดแทรกเข้าไปในการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ
ที่สอนอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 2) ฝึกโดยให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจที่ได้เรียน ไปแล้วนั้นมาใช้
- 3) ฝึกให้มากและสม่ำเสมอ จนกระทั่งนักเรียนได้พัฒนาทักษะนั้น

จนชำนาญ

- 4) ฝึกทักษะที่นักเรียนขาดและทักษะที่ยากให้มากเป็นพิเศษ
- 5) ฝึกในลักษณะทบทวน คือ ฝึกทักษะใหม่ควบคู่กับทักษะเก่า

โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและสถานการณ์

สำหรับกระบวนการฝึกนั้น จะมี 3 ขั้นตอนคือ ให้มีการทบทวน
ความเข้าใจในเรื่องที่จะฝึก ลงมือฝึกฝนปฏิบัติ และประเมินผล

2.3 การประเมินผลในการสอนและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้แก่ักเรียนระดับ ประถมศึกษา

ควรมีการประเมินผลในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ด้านความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้ทราบว่า การสอนของครูช่วยให้นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่สอนไปเพียงใด จึงควรมีการทดสอบความรู้ของนักเรียนหลังจาก ที่เรียนจบไปในแต่ละเรื่องหรือกิจกรรม นอกจากนี้ก็ควรมีการทดสอบความรู้รวบยอดของนักเรียน หลังจากที่ยุ่เรียนจบไปทั้งชุด

ข. ด้านทักษะการทำงานกลุ่ม เนื่องจากเป้าหมายของการพัฒนาความสามารถ ในการทำงานกลุ่มของนักเรียน มุ่งทั้งทางด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านทักษะ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลทางด้านทักษะการทำงานกลุ่มด้วย

ค. ด้านการใช้รูปแบบหรือชุดกิจกรรม ควรมีการรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็น จากผู้ใช้รูปแบบ โดยจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลไว้ให้พร้อมและสะดวกในการนำไปใช้

3. สื่อสำเร็จรูปประกอบชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับ ประถมศึกษา จะประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ในการเรียนการสอนแต่ละกิจกรรม เช่น เทป เพลง เทปเสียง แบบทดสอบท้ายกิจกรรม แบบทดสอบความรู้/มโนทัศน์ แบบประเมินทักษะ เป็นต้น เพื่อช่วยให้ครูสามารถดำเนินการสอนและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มตามที่ต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ระบบการใช้ชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ที่จะเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น และก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คือ

4.1 มีการประชาสัมพันธ์ให้ศึกษานิเทศก์ ครู และผู้บริหารโรงเรียนเห็นคุณค่า ของชุดกิจกรรมดังกล่าว

4.2 เริ่มต้นใช้สอนและฝึกในโรงเรียนที่ครูและผู้บริหารมีความพร้อมและเต็มใจ

4.3 มีการอบรมการใช้ชุดกิจกรรมและการผลิตสื่อแก่ศึกษานิเทศก์ ครู และผู้ บริหาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการและวิธีการใช้ชุดกิจกรรมและการประเมินผล

4.4 มีการนิเทศติดตามผลเป็นระยะในระหว่างที่ครูสอนและฝึกนักเรียน

4.5 มีระบบการเก็บข้อมูล เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการประเมินผลงานและการปรับปรุงงาน

4.6 มีการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการประเมินผลงานและการปรับปรุงงาน

4.7 มีการประเมินการใช้ชุด เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่า การนำชุดไปใช้นั้น ได้ก่อให้เกิดนักเรียนมีพัฒนาการและได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง

4.8 มีการนำข้อมูลจากการใช้ชุดมาปรับปรุงให้งานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2531: 3-10)

จากคุณค่าของรูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างมาก เกี่ยวกับรูปแบบการฝึกที่ประกอบด้วยกิจกรรมสอนและกิจกรรมฝึก ซึ่งกิจกรรมทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวจะใช้ควบคู่กันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นถ้านำเอารูปแบบดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กเล็ก ก็คงจะช่วยให้การพัฒนา ลักษณะนิสัยของเด็กเล็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะรูปแบบดังกล่าวนี้ สามารถดำเนินการฝึกเด็กได้ครบองค์ประกอบทั้ง 3 ที่จะช่วยให้การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ บรรลุถึงขั้นเป็นลักษณะนิสัย องค์ประกอบทั้ง 3 ได้แก่

1. การช่วยให้เด็กได้มีประสบการณ์และเห็นคุณค่าในสิ่งที่จะฝึก
2. การช่วยให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะฝึก
3. การช่วยให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ

ซึ่งทิสนา แชมมณี (2531 : 117) กล่าวว่า หากผู้เรียนมีองค์ประกอบเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งคือหากเห็นคุณค่า แต่ทำไม่ได้ก็ไม่เกิดประโยชน์ หากเห็นคุณค่าและมีการฝึกปฏิบัติแต่ขาดความรู้ความเข้าใจ ก็จะทำให้การปฏิบัติไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร หากมีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้ แต่ไม่เห็นความสำคัญของสิ่งที่ทำก็จะทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงถ้าทำได้ และจะเป็นการยากที่จะพัฒนาให้เกิดลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์

3. รูปแบบการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมอย่างเป็นระบบ

รูปแบบการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมอย่างเป็นระบบ สำหรับนักเรียนชั้นเด็กเล็ก ใช้รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาของ รองศาสตราจารย์ ดร. พิศานา แชมมณี และคณะ เป็นหลักและปรับให้มีความเหมาะสมกับนักเรียนชั้นเด็กเล็ก

3.1 หลักการ ของรูปแบบ

3.1.1 การที่จะพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่เด็กเล็กนั้น จำเป็นต้องให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของลักษณะนิสัยทางสังคมนั้น มีความรู้ความเข้าใจว่าควรจะทำปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสม และสามารถปฏิบัติได้ตามที่รู้และเข้าใจ ดังนั้นจึงต้องมีการสอนให้นักเรียนเห็นคุณค่าและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางสังคมแต่ละเรื่อง และฝึกให้นักเรียน ได้ปฏิบัติตามที่รู้และ เข้าใจอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัย

3.1.2 การสอนและฝึกลักษณะนิสัยทางสังคมควรจะสามารถบูรณาการ เข้ากับการเรียนการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ปกติได้

3.2 ลักษณะของรูปแบบ ตามหลักการข้างต้น รูปแบบการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมจะประกอบด้วย

- ก. กิจกรรมสอนมโนทัศน์ลักษณะนิสัยทางสังคม
- ข. กิจกรรมฝึกลักษณะนิสัยทางสังคม

3.2.1 เนื้อหา จะประกอบด้วยลักษณะนิสัยทางสังคม 6 เรื่อง ดังนี้

- 1) มารยาทที่งดงาม
- 2) ความมีระเบียบวินัย
- 3) ความรับผิดชอบ
- 4) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 5) ความอดทนในการรอคอย
- 6) การเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี

3.3. วิธีการ และกิจกรรมในการสอนและฝึกทักษะนิสัยทางสังคม

3.3.1 วิธีการ

วิธีการที่จะช่วยพัฒนา โนทัศน์และลักษณะนิสัยทางสังคมซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการมีดังนี้

ก. จัดให้มีการสอนเนื้อหาหลักคุณลักษณะนิสัยทางสังคม โดยสอนเน้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญของคุณค่าของลักษณะนิสัยในแต่ละเรื่อง รวมทั้งให้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องและเหมาะสม

ข. จัดให้มีการฝึกลักษณะนิสัยในเรื่องที่ได้เรียนรู้และมีความเข้าใจแล้ว โดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

3.3.2 กิจกรรม นำเนื้อหาที่กำหนดไว้มาสร้างกิจกรรมซึ่งมี 2 ลักษณะคือ เป็นกิจกรรมสอนมโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางสังคม และกิจกรรมฝึกลักษณะนิสัยทางสังคม

ก. กิจกรรมสอนมโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางสังคม ใช้วิธีการสอนซึ่งมีลักษณะดังนี้

1) ใช้วิธีการสอนแบบอุปมาน (inductive method) เป็นหลัก คือ สอนจากส่วนย่อยหรือตัวอย่างไปหาทฤษฎีหรือหลักการ หรือใช้วิธีการอื่น ๆ ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2) ให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะมากได้

3) เน้นการใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ สำหรับกระบวนการในการสอน มี 5 ขั้นตอนคือ

1) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน

2) ชี้นกิจกรรม เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้กระทำหรือมีประสบการณ์ เพื่อจะ

นำไปสู่การเรียนรู้ตามเป้าหมาย

3) ชี้นถาม-ตอบ เป็นการซักถามเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและเกิดการเรียนรู้

4) ชี้นสรุป ครูและผู้เรียนประมวลความรู้ในชั้นกิจกรรมและชี้นถาม-ตอบ

มาสรุปสาระสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

5) ชั้นประเมินผล ครูประเมินผลการเรียนรู้โดยการใช้วิธีการซักถาม การใช้แบบทดสอบ เป็นต้น

ข. กิจกรรมฝึกลักษณะนิสัยทางสังคม ยึดหลักสำคัญดังนี้

- 1) การฝึกลักษณะนิสัยทางสังคมเรื่องใดก็ตาม ต้องอิงความรู้หรือมโนทัศน์ลักษณะนิสัยทางสังคมในเรื่องนั้น คือครูสอนเด็กในเรื่องอะไรก็ให้ฝึกในเรื่องนั้น
- 2) การฝึกจะบูรณาการเข้าไปในกิจกรรมประจำวัน
- 3) การฝึกจะต้องฝึกอย่างสม่ำเสมอ และฝึกทบทวน

สำหรับกระบวนการฝึก มี 3 ขั้นตอน คือ

- 1) ขึ้นทบทวนเรื่องที่ต้องการให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ ซึ่งอาจใช้การสนทนา ซักถาม เพลง การใช้บทบาทสมมติ เป็นต้น
- 2) ขึ้นฝึกปฏิบัติ
- 3) ชั้นประเมินผล ซึ่งจะมีการให้แรงเสริม เช่นรางวัล หรือคำชมเชย ตลอดจนการให้คำแนะนำในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเรียนได้เกิดความเข้าใจ และได้แนวทางในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

3.4 การประเมินผล ในการประเมินผลการสอนมโนทัศน์ลักษณะนิสัยทางสังคมและการฝึกลักษณะนิสัยทางสังคม ประเมินโดยใช้วิธีการดังนี้

- 1) ทดสอบมโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางสังคมโดยใช้แบบทดสอบ
- 2) สังเกตความร่วมมือและการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนในขณะสอนและฝึก
- 3) ประเมินลักษณะนิสัยทางสังคมของนักเรียนโดยการสังเกตพฤติกรรมเด็กในสถานการณ์การเล่นที่กำหนดให้

4. แผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

4.1 ความหมายของแผนการจัดประสบการณ์

ราศี ทองสวัสดิ์ และคณะ ได้กล่าวไว้ในเอกสารชุดอบรมบุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2529: 2) ว่าแผนการจัดประสบการณ์ หมายถึง แผนการสอนสำหรับครูใช้สอนเด็ก

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 1) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่าแผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กเปรียบเสมือนแนวทางที่ครูจะใช้สำหรับเตรียมความพร้อมแก่เด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดทำแผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กโดยนำเอาจุดประสงค์ที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้ในกลุ่มทักษะ(ภาษาและคณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ตามที่กำหนดไว้ในแนวการจัดประสบการณ์หรือหลักสูตรมาผสมผสานกันจัดทำออกมาในรูปของหน่วยการสอน โดยใช้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนนำ แล้วนำกลุ่มอื่นเข้ามาจัดผสมผสานในรูปของกิจกรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการจัดการศึกษาแก่เด็กในระดับก่อนประถมศึกษา

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2528 : คำชี้แจง)

4.2 กิจกรรมประจำวัน

แผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก (2528 : 1-2) ได้ระบุถึงกิจกรรมที่จะจัดให้แก่เด็กเรียนชั้นเด็กเล็กในตารางกิจกรรมประจำวันดังนี้

ตารางกิจกรรมประจำวัน

08.30 - 08.45 น.	-	รับเด็กเป็นรายบุคคล บันทึกคำพูดเด็ก พาเด็กไปห้องน้ำ
08.45 - 09.00 น.	-	เคารพธงชาติ และสวดมนต์
09.00 - 09.10 น.	-	สนทนา ข้าว และเหตุการณ์
09.10 - 09.30 น.	-	กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ

09.30 - 10.30 น.	-	กิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม
10.30 - 10.40 น.	-	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
10.40 - 11.00 น.	-	กิจกรรมกลุ่ม (กิจกรรมในวงกลม)
11.00 - 11.30 น.	-	เล่นกลางแจ้ง
11.30 - 12.30 น.	-	พักรับประทานอาหารกลางวัน
12.30 - 14.00 น.	-	นอนพักผ่อน
14.00 - 14.20 น.	-	เก็บที่นอน - ล้างหน้า
14.20 - 14.30 น.	-	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
14.30 - 14.55 น.	-	เกมการศึกษา
14.55 - 15.00 น.	-	เตรียมตัวกลับบ้าน

ตารางกิจกรรมนี้สามารถยืดหยุ่นหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ แต่ควรมีกิจกรรมครบทุกประเภท สำหรับกิจกรรมที่ถือว่าเป็นกิจกรรมหลัก ได้แก่

1. กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ
2. กิจกรรมสร้างสรรค์
3. กิจกรรมในวงกลม
4. กิจกรรมการเล่นเกมการศึกษา

สำหรับลำดับขั้นตอนของกิจกรรมนั้น อาจจะเรียงลำดับใหม่ตามความสนใจของเด็ก เช่นอาจทำกิจกรรมในวงกลมก่อนแล้วจึงทำกิจกรรมสร้างสรรค์และเล่นตามมุมก็ได้และควรคำนึงถึงช่วงความสนใจของเด็ก ซึ่งเด็กวัย 5 ขวบ มีระยะความสนใจประมาณ 15 นาที



4.3 แนวการจัดกิจกรรมประจำวัน (สำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2531 : 16-21)

4.3.1 กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ

การจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ ควรให้เด็กเริ่มเคลื่อนไหวและแสดงออกด้วยตนเอง ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เปิดโอกาสให้เด็กคิดวิธีการเคลื่อนไหว ทั้งที่มีการเคลื่อนไหว และไม่เคลื่อนไหว รวมทั้งให้คิดทำตามจินตนาการ อาจจะมีการใช้สื่ออื่น ๆ ประกอบการเคลื่อนไหว ทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมพื้นฐานและส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหา

บรรยากาศในการทำกิจกรรมควรอบอุ่น สนุกสนานรื่นเริงและควรจบกิจกรรมด้วยการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ เช่น การนั่งในท่าที่สบายมีลักษณะสงบพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่อไป

แนวการดำเนินกิจกรรม สามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. กิจกรรมพื้นฐาน เป็นการฝึก ตกลงถึงสัญญาณที่จะใช้ในการเคลื่อนไหวและใช้จังหวะ เช่น เคาะ 1 ครั้ง ให้ "เดิน" เคาะ 2 ครั้ง ให้ "หยุด" และเคาะจังหวะรัวให้ "เปลี่ยนตำแหน่ง" หรือ "เปลี่ยนท่า" เป็นต้น

2. กิจกรรมสัมพันธ์เนื้อหา

2.1 ให้เด็กแสดงท่าทางเลียนแบบตามสิ่งต่าง ๆ หรือบุคคลที่สอดคล้องกับหน่วยประสบการณ์ที่จัดอยู่ในสัปดาห์นั้น เช่น หน่วยสัตว์เลี้ยง โรงเรียนของเรา เป็นต้น

2.2 ร้องเพลงหรือเล่าเรื่องให้เด็กฟัง แล้วให้เด็กคิดท่าทางเคลื่อนไหวต่าง ๆ เพื่อฝึกความคิดสร้างสรรค์

2.3 ครูสร้างบรรยากาศให้เด็กมั่นใจที่จะแสดงออก

2.4 หลังจบกิจกรรมเข้าจังหวะครูควรให้เด็กพักผ่อนนิ่ง ๆ ก่อนที่จะทำกิจกรรมอื่นต่อไป

แนวการประเมิน

1. สังเกตการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
2. สังเกตการทำตามคำสั่ง
3. สังเกตการคิดทำใหม่ ๆ
4. สังเกตการแสดงออกถึงความสนุกสนาน

4.3.2 กิจกรรมสร้างสรรค์(ศิลปะศึกษา)

กิจกรรมสร้างสรรค์ หรือกิจกรรมศิลปะศึกษา เปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกกิจกรรมตามความสนใจและความสามารถของตน

กิจกรรมสร้างสรรค์นี้ต้องจัดให้เด็กทุกวัน อาจจะเป็นการวาดภาพ ระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น พับ ฉีก ตัด ปะ การร้อย และการประดิษฐ์ เป็นต้น ครูอาจจะจัดวันละ 3-4 กิจกรรมให้เด็กได้เลือกทำอย่างน้อยวันละ 2 กิจกรรม และหมุนเวียนกันไปตามความสนใจ เช่นอาจจะทำกิจกรรมปั้นก่อนแล้วจึงเข้ากลุ่มทำกิจกรรมวาดภาพ และเมื่อทำเสร็จแล้วก็ไปเล่นในมุมต่าง ๆ ได้

4.3.3 กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมในวงกลม คือ กิจกรรมที่เด็กส่วนใหญ่มารวมกันเพื่อทำกิจกรรมเดียวกัน เช่น การฟังนิทาน การทดลองต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งสัมพันธ์กับเนื้อหาของหน่วยการสอน

การจัดที่นั่ง ควรจัดให้นั่งตามความพอใจ ยกเว้นในกรณีที่เด็กไม่ค่อยสนใจ ครูจึงควรจัดให้นั่งใกล้ ๆ การจัดที่นั่งในรูปวงกลม วงรี ครึ่งวงกลม หรือรูปเกือกม้า จะช่วยให้ได้ทุก ๆ คน ได้มองเห็นสื่ออุปกรณ์ได้ทั่วถึง และสามารถมองเห็นหน้าครูเวลาครูพูด สำหรับระยะเวลาของกิจกรรมวงกลม ไม่ควรจะยาวนานเกินไปเพราะเด็กยังคงมีช่วงระยะความสนใจสั้น

4.3.4 เกมการศึกษา

เกมการศึกษาเป็นสื่อเกมที่มีรูปแบบวิชาการและเกณฑ์กำหนดไว้เด่นชัด ให้เด็กปฏิบัติตาม เกมศึกษามีหลายประเภทขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการขึ้นเพื่อฝึกความพร้อมด้านต่าง ๆ เช่น การจำแนก เปรียบเทียบขนาดรูปทรง ลำดับ ฝึกความคิด ฯลฯ

แนวการจัดกิจกรรม

1. เกมศึกษามักจะจัดให้เด็กได้เล่นเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็ก เพื่อประโยชน์ในการฝึกฝนทักษะและทบทวนหน่วยการสอนที่ได้ทำกิจกรรมไปแล้ว เกมการศึกษาอาจจะเป็น

- ภาพตัดต่อ
- โดมิโน
- ภาพลัสมพันธ์
- ภาพต่อเนื่อง
- ภาพเหมือน ฯลฯ

2. ลำดับชั้นในการจัดเกมการศึกษา

ในกรณีที่เป็นเกมใหม่ เด็กไม่เคยเล่นครูควรปฏิบัติดังนี้

- 2.1 ชี้แจงให้เด็กทราบว่าเกมชุดใหม่ชื่ออะไร มีจำนวนกี่ชิ้น และอะไรบ้าง
- 2.2 สาธิตวิธีเล่นเกม
- 2.3 ให้เด็กฝึกเล่นเกมทุกคน

ในกรณีที่เด็กเคยเล่นเกมการศึกษานี้มาแล้วครูอาจปฏิบัติได้ดังนี้

- 2.4 ครูจัดวางเกมที่เคยเล่นแล้วให้เด็กเล่นเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 4-5 คน แต่ละกลุ่มจะมีเกม 1 ชุด หรืออาจจะเล่นคนเดียวก็ได้
- 2.5 หมุนเวียนให้เด็กเล่นเกมทั้งชุดใหม่และชุดเก่าตามที่จัดไว้
- 2.6 เมื่อเล่นเกมแต่ละชุดเสร็จแล้ว ฝึกให้เด็กเก็บให้เรียบร้อยและอยู่ในสภาพที่จะนำไปใช้ได้

แนวการประเมินผล

1. สังเกตความถูกต้องในการเล่น
2. สังเกตความเรียบร้อยในการวางบัตรภาพของเกม
3. สังเกตความสามารถในการสังเกตและเปรียบเทียบ
4. สังเกตความรับผิดชอบในการเก็บเกมเข้าที่เมื่อเล่นเสร็จแล้ว
5. สังเกตการเล่นกันเป็นกลุ่ม

สรุปได้ว่า แผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น มีลักษณะเป็นหน่วยการสอน ซึ่งแบ่งเป็นเรื่อง ๆ และตั้งชื่อตามเนื้อหา

เช่น หน่วยต้นไม้ หน่วยมด ฯลฯ ใน 1 หน่วยจะใช้เวลาในการสอนและจัดกิจกรรมให้แก่เด็กติดต่อกัน 5 วัน โดยในแต่ละวันจะมีกิจกรรม 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมกลุ่ม(ในวงกลม) กิจกรรมสร้างสรรค์ และการเล่นเกมการศึกษา ซึ่งในแผนได้กำหนดแนวคิด จุดประสงค์รวมของหน่วย จุดประสงค์ย่อยของแต่ละกิจกรรม เนื้อหา วิธีการดำเนินกิจกรรม สื่อการเรียน และการประเมินผลไว้ครบถ้วน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจอร์ซิลด์ และไฟท์ (Jersild and Fite) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่เคยเข้าศูนย์เด็ก (Nursery School) กับเด็กที่ไม่เคยเข้าศูนย์มาก่อน ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่เคยเข้าศูนย์มาก่อนมีลักษณะการติดต่อทางสังคม (Social Contacts) ดีกว่าเด็กที่ไม่เคยเข้าศูนย์ (Hurlock 1956 : 268 citing Jersild and Fite 1939)

ทอมป์สัน (Thomson 1944 citing Mussen and other 1969: 384) ได้ศึกษาพฤติกรรมเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แตกต่างกันคือ เด็กกลุ่มแรก จำนวน 11 คน ได้รับการจัดประสบการณ์ที่ครูคอยเอาใจใส่ให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ และมีการติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างดี ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่ง จำนวน 12 คน นั้นครูปล่อยให้เด็กทำกิจกรรมตามลำพัง และจะเข้าไปช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น หลังจากการทดลองเป็นเวลา 8 เดือนพบว่า เด็กในกลุ่มแรกมีการติดต่อทางสังคมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีในขณะที่ทำกิจกรรม รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีความอยากรู้อยากเห็น และมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าเด็กในกลุ่มที่ 2

ลอว์เรนซ์ (Lawrence 1981 : 2924 -2925A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กอายุ 4 ปี ที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็กกลางวัน และโรงเรียนเด็กเล็ก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบทักษะของเด็กอายุ 4 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปฐมวัยในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันโรงเรียนเด็กเล็ก และในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันและโรงเรียนเด็กเล็กรวมกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็ก

อายุ 4 ปี 4 เดือน ถึง 5 ปี 3 เดือน จำนวน 30 คน ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเกตพฤติกรรมเด็กในขณะที่กำลังมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในเวลาที่กำลังเล่นอิสระ ผลการวิจัยพบว่าคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กกับเพื่อน คะแนนรวมทักษะทางสังคมของเด็กและความเป็นผู้นำผู้ตามของเด็กทั้ง 3 กลุ่มไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ชาร์ลส (Charles 1981 : 5031A) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มพฤติกรรมที่เอื้อต่อการเข้าสังคมของเด็กโดยการฝึกพฤติกรรมดังกล่าว 4 อย่างคือ การยิ้ม การแบ่งปัน การสัมผัสและการยกย่องชมเชย ให้กับเด็กปฐมวัย 4 คน ที่มีข้อบกพร่องในการเข้าสังคม เด็กเหล่านี้จะได้รับการฝึกโดยวิธีการต่าง ๆ คือ การสอน (ทางวาจา) ของครู การใช้ตัวแบบและการให้คำยกย่องชมเชย ผลการฝึกพบว่า (1) เด็กทั้งหมดประสบผลสำเร็จในพฤติกรรมที่ได้รับการฝึก (2) เด็กนำพฤติกรรมดังกล่าวไปใช้ในสถานการณ์อื่น (3) หลังจากการฝึก 4 สัปดาห์ เด็กทั้งหมดมีพฤติกรรมยิ้ม แบ่งปัน และสัมผัสสูงขึ้น (4) ขณะที่เด็กเล่นโดยอิสระอยู่ในสถานการณ์ที่กำหนด การอยู่หรือไม่อยู่ของผู้ดูแลเด็กมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งหมดในด้านอัตราการนำพฤติกรรมที่ฝึกไปใช้

ถวิล รักชลธิ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาการด้านนิสัยส่วนบุคคลและสังคมของเด็กก่อนวัยเรียน เขตบางกะปิ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กอนุบาลของโรงเรียนในเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร จำนวน 90 คน มีช่วงอายุ 3-6 ปี ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มีระดับอายุต่างกัน จะมีพัฒนาการทางด้านนิสัยส่วนบุคคลและสังคมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528 : 178-180) ได้ทำการศึกษาสภาพการอบรมในศูนย์เด็กปฐมวัย ในด้านพฤติกรรมทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่ คือ การเล่นกับเพื่อน คุยกับเพื่อน รองลงไปได้แก่ การสั่งบอกแนะนำ การพูดทำนิน-โอ้อวด การช่วยผู้อื่นทำงานหรือเล่น การเอาของเพื่อนมาทำหรือเล่นโดยเพื่อนไม่อนุญาต และเมื่อนำพฤติกรรมดังกล่าวมาจำแนกเป็นประเภท คือ พฤติกรรมด้านบวกพฤติกรรมด้านลบ และพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับภาวะผู้นำ ในศูนย์เด็กประเภทที่ 2 (ชั้นเด็กเล็กในโรงเรียน

ประถมศึกษา) จะมีพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบเกิดขึ้นมากที่สุด ส่วนพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับภาวะผู้นำนั้นเกิดขึ้นน้อยที่สุด นอกจากนั้นพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนก็มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กด้วย คือถ้าในห้องเรียนมีพฤติกรรมการถามของผู้สอนในระดับสูงก็มีพฤติกรรมทางสังคมในด้านการชมเชยเพื่อน การยอมรับความผิดที่ตนกระทำ การเลียนแบบทำตามเพื่อน เกิดขึ้นในระดับสูง

ส่วนห้องเรียนที่มีพฤติกรรมการตอบสนองของผู้เรียน ก็มีพฤติกรรมทางสังคมในด้านการชมเชย การเก็บของเล่นเมื่อเลิกเล่น การทำเลียนแบบ เกิดขึ้นในระดับสูงเช่นกัน ถ้าในห้องเรียนผู้เรียนแสดงพฤติกรรมร้องขอ-กล่าวโทษ เรื่องที่มีคนอื่นเกี่ยวข้องเกิดขึ้นมาก ก็มีพฤติกรรมทางสังคมเกี่ยวกับการตีกัน แย่งของกันและก้าวร้าวลักษณะของผู้อื่น เกิดขึ้นในระดับสูงด้วย

ธีราพร กลุณานันท์ (2530 : 81) ได้ทำการศึกษาผลการเล่นต่างกลุ่มอายุที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า การเล่นต่างกลุ่มอายุทำให้เด็กมีพฤติกรรมทางสังคมแตกต่างกัน โดยเด็กที่มีอายุน้อยกว่าได้มีโอกาสเล่นกับเด็กที่มีอายุมากกว่า จะทำให้เด็กทั้ง 2 ระดับอายุรับรู้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในระดับใกล้เคียงกัน เด็กอายุน้อยกว่าจะรับรู้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มากกว่าเด็กที่อายุมากกว่า ส่วนเด็กที่มีอายุมากกว่าจะเรียนรู้พฤติกรรมการใช้สิทธิของตน และพฤติกรรมการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีขึ้น

พรณีษฐ์ กัณธรากร (2523 : 55-56) ได้ศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนที่มีภูมิหลังต่างกัน ในจังหวัดสงขลา จากการศึกษาพบว่าเด็กที่ผู้ปกครองมีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันมีจริยธรรมไม่ต่างกัน แต่เด็กที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาสูงและปานกลาง มีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่ำ

โครงการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 88) ได้ทำการศึกษาความพร้อมของนักเรียนชั้นเด็กเล็ก ในด้านการเรียนอ่าน คณิตศาสตร์ กระบวนการเบื้องต้น



ทางวิทยาศาสตร์ และจริยธรรมหรือสังคมนึสัย ผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความพร้อมในการเรียน 3 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ส่วนความพร้อมด้านจริยธรรม (สังคมนึสัย)นั้น ไม่แตกต่างกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 : 90-91) ได้ทำการศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูในกลุ่มทดลองในโครงการศึกษา และพัฒนารูปแบบการจัดการเรียน การสอนชั้นเด็กเล็กใช้ ผลการวิจัยพบว่ากิจกรรมสร้างเสริมสังคมนึสัย และการสร้างเสริมทักษะ กระบวนการคิด เป็นทักษะที่ครูจัดกิจกรรมเพื่อฝึกน้อยที่สุด

ทิพย์สุตา นิลสินธพ (2523 : 42) ได้สร้างแบบทดสอบความพร้อมทางด้านจริยธรรม สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน โดยมีขอบเขตเนื้อหาด้านจริยธรรมในเรื่องความมีระเบียบวินัยและการ รู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา และมีน้ำใจ ความซื่อสัตย์และความยุติธรรม ความเสียสละ ความกตัญญู ความสามัคคี และให้ความร่วมมือ ความขยัน เอาใจใส่และรับผิดชอบ ความสามารถในการควบคุมตนเอง ผลการวิจัยพบว่า แบบทดสอบที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้กับ เด็กก่อนวัยเรียนได้ทุกข้อ

สมจิตร เอื้ออรุณ (2528 : 78) ได้ทำการทดลองสอนนึสัยทางสังคมโดยใช้สื่อที่เน้น ศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อสร้างเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยแก่เด็กก่อนวัยเรียน และได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนึสัยทางสังคม เรื่องความขยันหมั่นเพียร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มารยาทที่ดีและการมีสัมมาคารวะ ความอดทนอดกลั้น ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ พร้อมทั้งเจตคติต่อวัฒนธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนที่ครูสอน โดยใช้สื่อที่เน้นศิลป วัฒนธรรมไทย และที่ครูสอนโดยใช้สื่อที่ไม่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ เรียนตามแผนการสอนนึสัยทางสังคมโดยใช้สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นึสัยทางสังคม และเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนที่ใช้สื่อไม่เน้น ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

บรรพต พรประเสริฐ (2530 : 80) ได้ทำการทดลองสอนจริยธรรมให้แก่นักเรียนอนุบาลโดยใช้นิทานและเกม และศึกษาเปรียบเทียบโน้ตศัณทางจริยธรรมของเด็กกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้นิทานและกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้เกม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีมโนทัศน์ทางจริยธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กเล็กส่วนมากเป็นการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์ที่เด็กได้รับ รูปแบบของสถานศึกษา บทบาทของครู การเล่นอิสระ ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับอายุ นอกจากนี้ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านสังคม จริยธรรม และความพร้อมทางด้านจริยธรรม

ในด้านการเรียนการสอน จะเป็นการทดลองสอนให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางสังคมโดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การเล่านิทาน การเล่นเกมและใช้สื่อที่เป็นวัฒนธรรมไทย ส่วนการฝึกลักษณะนิสัยทางสังคมจะเป็นการฝึกโดยใช้ตัวแบบและการให้แรงเสริม สำหรับงานวิจัยที่จะพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กเล็กในลักษณะที่มีทั้งการสอนและฝึกลักษณะนิสัยควบคู่กันนั้น ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยมาก่อน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย